

Think tank aneb politika jako souboj idejí

25.února 2005 Zbyněk Klíč

Nedávno mi jeden středoškolák navrhl téma článku do klubového časopisu Mladých konzervativců Prostějov, jejichž jsem členem. Námětem jeho textu se měly stát ideje v politice, obhajoba politiky jako názorového a nikoliv pouze mocenského boje. Jeho nápad mě inspiroval k napsání článku, ve kterém se pokusím představit organizace, které se sice tak často neobjevují v tisku či televizi, ale jejichž vliv na chápání politiky jako souboje idejí je (a může být) nesmírně cenný.

Co je to think tank?

Pojem think tank pochází ze Spojených států z období druhé světové války. Pojem think tank nejmóstižněji definuje Diane Stone, která hovoří o „nezávislém (obvykle soukromém) výzkumném ústavu zaměřeném na politiku, jehož součástí jsou badatelé zabývající se studiem určité oblasti politiky nebo širšího spektra politických otázek a jehož smyslem je aktivně a různými způsoby vzdělávat veřejnost a radit politikům a rozhodujícím činitelům.“

Pokud budeme hovořit o funkcích těchto organizací, pak jejich smyslem je především vzdělávat občany či radit politikům. Nedílnou součástí jejich agendy je též vliv na konkrétní utváření politiky. Vliv think tanků se může projevovat dvěma způsoby: snahou o ovlivnění konkrétního aktu, zákona či rozhodnutí, např. prostřednictvím lobbyingu (formálního či neformálního), v širším smyslu pak snahou o změnu či rozvíjení všeobecného názorového klimatu.

Think tanky v České republice

Asi nemá smysl čtenářům tohoto časopisu představovat názvy českých think tanků CEVRO, Občanský institut (OI), Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Centrum pro ekonomiku a politiku (CEP) či Liberální institut (LI). Jde o významné organizace, zabývající se zkoumáním soudobých (zejména CEVRO), či nadčasových ideově-politických témat (zejména Občanský institut), případně jde o tematicky vyhraněný think tank (Liberální institut). Pokud se zaměříme na levicovou část politického spektra, zjistíme, že ta v této oblasti za pravici silně pokulhává. Existuje sice Masarykova dělnická akademie (MDA) spojená s ČSSD, Teoreticko-analytické pracoviště (TAP) a Klub sociologů a psychologů, kooperující s KSČM, činnost těchto institucí je však značně limitována jejich domovskými politickými stranami (z pravicových institucí je s ODS nejvíce spjato CEVRO, avšak organizování „nestraničského“ jednoročního studia na Liberálně konzervativní akademii je aktivita v českých luzích a hájích naprosto ojedinělá). Vedle ideových think tanků u nás působí i několik oborově zaměřených, profesních think tanků (Centrum pro ekonomický výzkum a postgraduální vzdělávání – CERGE, Centrum pro sociální a ekonomické strategie – CESES,...)

Think tanky v zahraničí

Zajímavé je podívat se na fungování a systém think tanků v zahraničí. Obecně můžeme nalézt dva typy organizace think tanků: angloamerický (vzorem jsou Spojené státy americké) a německý (vzorem je pochopitelně Německo).

Angloamerický preferuje think tanky nezávislé na politických stranách, přičemž jde začasť o instituce obhajující určité ideje a světonázory. V USA sem můžeme zařadit např. známý Heritage Foundation (který mj. vypracovává Index ekonomické svobody), Acton Institute, American Enterprise Institute, Cato institute aj. Pravicové think tanky mají co do počtu i vlivu v USA převahu, mezi levicové (demokratické) lze zařadit pouze Progressive Policy institute a American Majority Institute (ve Velké Británii je situace vyrovnanější, dokonce tu existuje think tank konkrétního politika, a to The Foreign Policy center Tonyho Blaira). Vedle toho tu existuje i množství organizací, zaměřených na konkrétní profesi či téma (často zahraniční politika a ekonomika, ale též např. think tanky za práva gayů a lesbiček). Tomuto způsobu fungování se nejvíce blíží Občanský institut či CDK. Německý typ je nejrozšířenější samozřejmě v Německu. Tento způsob fungování think tanků je

charakteristický existencí tzv. stranických think tanků. Netřeba asi představovat Konrad Adenauer Stiftung či Hans Seidel Stiftung, spjatých s CDU, resp. CSU. Sociální demokracie disponuje Nadací Friedricha Eberta, Zelení pak Nadací Heinricha Bölla. V Německu rovněž existuje značné množství odborně zaměřených think tanků. Nejbližší těmto nadacím jsou svojí blízkostí k ODS think tanky CEVRO a CEP.

Pokud bychom se měli krátce zaměřit na situaci ve střední Evropě, tak spousta think tanků tu vznikla v souvislosti s ekonomickou, politickou a společenskou transformací po roce 1989 (např. polské Centrum sociálně ekonomických analýz Leszka Balcerowicze či Ekonomický institut Maďarské akademie věd). V současné době se think tanky ve visegrádských zemích věnují buď neutrálnímu výzkumu (Institut pro veřejné otázky na Slovensku, příp. Institut pro veřejné otázky v Polsku), specifickému výzkumu (Institut strategických studií v Polsku, věnující se otázkám národní bezpečnosti či sociologické Centrum sociálního výzkumu v Maďarsku), nebo obhajobě určitého světonázoru (polské liberálně konzervativní Centrum politického myšlení či Nadace F. A. Hayeka na Slovensku)

Budoucnost think tanků

Think tanky jako nový a dynamicky se rozvíjející obor politologických studií a jako nový fenomén v politické praxi budou hrát v budoucnu bezpochyby důležitou roli nejen v rozhodování politiků, ale i v rozhodování voličů. Jak uvedl analytik Karel Křivan v loňském osmém čísle časopisu CEVRO: „V 90. letech se možná mohlo zdát, že o úspěchu politiků budou rozhodovat nejvíce jejich krejčí a holiči. Domnívám se, že tato doba je pryč. Na ulici leží témata, která se týkají života každého občana.“ A tato témata bude třeba občanům vysvětlovat. Významnou pomůckou ve splnění tohoto úkolu budou právě think tanky